

- недостаточный учет специфики интерференционного влияния языка страны обучения иностранного студента на процесс преподавания РКИ.

Эти и большое количество других проблем в преподавании РКИ свидетельствуют о востребованности и перспективности данного научного и практического исследования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Балыхина, Т.М. Международное студенчество как реальность и фактор обновления лингвопрофессиональной деятельности российского университета / Т.М. Балыхина, М.Г. Балыхин // Язык как фактор интеграции образовательных систем и культур: сб. науч. ст.– Белгород, 2010. –Вып. 5. –С. 5–11.

Ляшчынская В.А.

ГДУ імя Ф. Скарыны (Гомель)

ФАРМІРАВАННЕ КАМУНІКАЦЫЙНАЙ І КУЛЬТУРНА-МОЎНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ ПРЫ НАВУЧАННІ МОВЕ

Цесная сувязь кагнітыўных і камунікацыйных мовазнаўчых даследаванняў і іх вынікі ў пэўнай ступені прадвызначылі змены ў методыцы навучання мове, бо на першы план выходзіць патрабаванне пра фарміраванне сістэмы кампетэнцый у студэнтаў, якія вывучаюць тую ці іншую мову. Сёння мала сфарміраваць лінгвістычную і маўленчую кампетэнцыі, паколькі для паўнаwartаснага авалодання мовай важным з'яўляецца камунікацыйная кампетэнцыя, якая разумеецца як здольнасць ажыццяўляць маўленчую дзейнасць на аснове лінгвістычных ведаў у адпаведнасці з рознымі заданнямі, мэтай і сітуацыяй зносін.

Аднак фарміраванне камунікацыйнай кампетэнцыі ў многім звязана з культурна-моўнай кампетэнцыяй, а ў большасці выпадкаў поўнаасцю залежыць ад апошняй, сутнасць якой заключаецца ва ўменні інтэрпрэтаваць моўныя знакі ў катэгорыях культуры. Новы, лінгвакультуралагічны падыход да выкладання мовы абавязаны, першае, новай навуцы – лінгвакультуралогіі, якая разумеецца ў навуковым свеце як комплексная дысцыпліна сінтэзаванага тыпу, што даследуе перш за ўсё жывыя камунікацыйныя працэсы і сувязь моўных

выразаў, якія выкарыстоўваюцца пры гэтым, з сінхронна дзеючым менталітэтам народа, і ў задачы гэтай навукі ўваходзіць вывучэнне агульначалавечых каштоўнасцей, што ўтрымліваюцца ў кожнай з культур, нацыянальна-культурнай спецыфікі мовы розных народаў; па-другое, яе асноўным адзінкам – лінгваканцэптам, якія разумеюцца ў вузкім сэнсе як “семантычныя ўтварэнні, што стаяць за словамі, якія не знаходзяць аднаслоўных эквівалентаў пры перакладзе на іншыя мовы”, а ў шырокім – “любых вербалізаваных культурных сэнс, у пэўкай меры адзначаны этнічнай спецыфікай незалежна ад яе значымасці (істотнасці – выпадковасці) для нацыянальнага характару” [1, с.79].

Адной з лінгваметадычных ілюстрацый, а таксама адным са сродкаў фарміравання камунікацыйнай і культурна-моўнай кампетэнцый у тых, хто вывучае тую ці іншую мову, з’яўляюцца фразеалагічныя адзінкі (ФА), якія, з аднаго боку, складаюць найбольш самабытную з’яву ўсіх і кожнай мовы паасобку і адлюстроўваюць “пераважна абыходна-эмпірычны, гістарычны і духоўны вопыт моўнага калектыву, звязаны з яго культурнымі традыцыямі” [1, с.302]; з другога боку, з’яўляюцца важным складнікам, неабходным для засваення мовы. Развіццё культурна-моўнай кампетэнцыі студэнтаў, як і іншых навучэнцаў, – гэта перш за ўсё ўзбраенне ведамі пра мову як сродак авалодання культуры народа, культурнага феномена, што замацоўвае важнейшыя духоўныя каштоўнасці. Гэта асабліва важна для дакладнасці перадачы зместу маўлення “на выхадзе” і “на ўваходзе”, пры перадачы, дакладней трансляцыі, з адной мовы на другую.

У значэнні фразеалагізмаў выдзяляецца культурная інфармацыя, ці культурная семантыка, культурная канатацыя, ствараючы культурны сэнс моўнага знака, паколькі культурная канатацыя – гэта семіятычная адзінка, якая з’яўляецца злучальным звязном паміж мовай і культурай у дыяхраніі і сінхраніі, выяўляецца ў вобразнай аснове фразеалагічнай адзінкі і служыць фарміраванню культурна-моўнай кампетэнцыі. Якраз культурная канатацыя ФА “пераводзіць” яе ў іншы від семіятычных адзінак: яна адыгрывае ролю культурнага знака. Гэта азначае, што кожны носьбіт ФА мовы ўспрымае іх як складаныя моўныя знакі, якія апісваюць свет не проста, а алегарычна, і ўспрымае значэнне і ацэнку, якія складаюць дэнататы фразеалагізмаў як моўных знакаў. Носьбіт фразеалагізмаў не толькі бачыць тое, што адбываецца ў свеце скрозь

трапеічную прызму фразеалагізмаў, і здольны перажываць ўбачанае, але яшчэ бачыць культурны сэнс, “які прачытваецца суб’ектам маўлення ў культуры, і менавіта ў сістэме кодаў” [3, с. 96].

Фразеалагізмы як моўныя знакі абазначаюць асоб (*малая сошка; свинтус грандыёзус; слабы на язык; старшы куды пашлюць; стрэляны верабей*), прадметы (*царскія слёзы; чортава скура*), дзеянні (*насіць ваду рэшатам; падымаць/узнімаць меч; ставіць на калені*), стан (*свяціць вачыма; станавіцца на ногі*) і інш. і з’яўляюцца аксіялагічна значымымі адзінкамі, таму што цесна звязаны з прыроднымі і бытавымі ўмовамі жыцця, матэрыяльнай і духоўнай нацыянальнай культурай, правіламі і законамі ўстанаўлення адносін паміж людзьмі, звычаямі моўнага соцыуму. Яны “нараджаюцца ў выніку асэнсавання неабходнасці знайсці знакавае выражэнне для пэўных падзей, адчуванняў і сітуацый, якія цесна звязаны з самім чалавекам, з паводзінамі людзей у грамадстве, з адносінамі паміж людзей” [4, с. 66]. Напрыклад, *ФА калені /лыткі дрыжаць /* трасуцца ‘хто-н. вельмі спалохаўся’ абазначае стан чалавека, яго пачуцці праз фізічную рэакцыю – дрыжанне каленяў / лыткаў, але менавіта ўлік гэтай фізічнай рэакцыі як выражэнне пачуцця страху ўспрымаецца як пераўвядлічанае пачуццё, якое такім на самой справе не з’яўляецца і якое па гэтай прычыне не можа быць станоўча ацэненым. З дапамогай такой *ФА* чалавек характарызуецца як палахлівы альбо які такім прытвараецца, бо яму не пагражае бяда, няшчасце ці іншая знешняя сур’ёзная прычына, што выклікае ўзнікненне страху-жаху (параўн. *ФА кроў у жылах стыне; сэрца ледзянее*), а чалавек сам стварае, нагнае свой страх ці прыкідваецца баязлівым, што і падлягае асуджэнню. Альбо *ФА садзіцца ў лужыну* ‘пацярпеўшы няўдачу, аказвацца ў няёмкім, смешным становішчы’ абазначае стан чалавека, яго пачуцці ў пэўнай сітуацыі. Фразеалагічны вобраз (чалавек, які пляснуўся ў лужыну) выразна стымулюе праяўленне канатацыйнага кампанента ў структуры фразеалагізма. У тыповым прадстаўленні пра чалавека, які трапіў у лужыну, і адпаведным з ім паняцці праяўляецца ўзмоцненая шматмернасць, у якой узаемадзеіваюць веды пра такую сітуацыю і адчуванне асобы, якая аказалася ў ёй.

Як відаць, пры апісанні значэння *ФА* поруч з іншымі кампанентамі плана зместу мэтазгодна прымаць да ўвагі і вобразны складнік. За кожным матываваным фразеалагізмам замацаваны нейкія веды. У выніку

фразеалагічнае значэнне можна разумець як уласцівасць моўнага знака суадносіцца праз мысленне чалавека са светам увогуле і з яго асобнымі рэаліямі, як у выпадку з прыведзенымі фразеалагізмамі.

Пры такім падыходзе да вывучэння фразеалагізмаў будзе магчымым устанавіць ролю іх у выяўленні нацыянальна-культурных асаблівасцей, паколькі фразеалагізмы як моўныя знакі ўяўляюць сабой самастойныя духоўныя каштоўнасці, створаныя ў мове кожнага народа на працягу яго гісторыі. Дзякуючы ФА захоўваюцца веды, вызначаныя і ўстаноўленыя народам ацэнкі, характарыстыкі і адносіны.

Яшчэ адзін аспект – гэта параўнальна-супастаўляльнае вывучэнне фразеалагізмаў у розных, блізкіх і далёкіх, мовах. Напрыклад, параўнанне кампаратыўных ФА ў розных мовах паказвае адметныя асаблівасці як прыкмет, якія прэзентуюць уласцівасці і якасці прадметаў знешняга свету і выдзеленыя чалавекам у працэсе пазнання, так і вобразаў-эталонаў, якія ўстанавіліся ў выніку акта пазнання, які пачынаецца з параўнання аб'ектаў і групіроўкі ў іх пэўных прыкмет, г. зн. ФА прэзентуюць вынік адлюстравання пазнання свету, выяўляюць дакладнае адлюстраванне ўспрымання людзей розных народаў. Па-першае, у аснову параўнання ў розных мовах бяруцца розныя паказчыкі, ці назіраюцца разыходжанні ў назіраннях. Так, напрыклад, для характарыстыкі чалавека адносна яго нізкага ўзроўню разумовых здольнасцей у беларускай мове выкарыстоўваецца параўнанне з варонай /бараном /дубінай (*дурны як варона /як баран /як дубіна*), ва ўкраінскай – з курыцай /бараном /цялём (*дурний як курка /як баран /як боже теля*), у польскай – з бараном (*glupi jak baran*), у славацкай – з валом (*sprosity ako vol*).

Асабліва паказальным з'яўляецца выяўленне розных стэрэатыпаў для характарыстыкі чалавека паводле разумовых здольнасцей у выніку гістарычна складзеных уяўленняў, ведаў аднаго народа пра другі. Напрыклад: ва ўкраінскай мове выкарыстоўваюцца параўнанні тыпу *дурний як два німці вкупі, розумний як три китаїці вкупі*, у польскай – *glupi jak chachol malorosyjski* (дасл.: дурны як хахол маларасійскі), у чэшскай – *hloupy jako Tatar* (дасл.: дурны як татарын), у беларускай – *дурны як турак* і інш.

На аснове кагнітыўнага падыходу да вывучэння фразеалогіі вылучаюцца некалькі тыпаў, ці блокаў, інфармацыі, якія складаюць той “згорнуты” тэкст, які “разгортваецца дзякуючы кагнітыўным працэдурам,

што ажыццяўляюцца пры ўзнаўленні і ўспрыманні фразеалагізма. Гэта працэдуры з'ўрыстычна выражаны ў змесце кагнітыўных аператараў: ведай [выдзелена Д.Б. Гудковым] (дэнататыўнае значэнне); лічы (ацэначнае меркаванне); уяві сабе (вобраз, выражаны ў літаральным значэнні фразеалагізма); адчуй (эмацыянальна-ацэначная рэакцыя на дадзены вобраз); улічы, прымі да ўвагі (умовы маўлення для магчымага выкарыстання фразеалагізма)" [3, с. 89].

Вось чаму для вывучэння фразеалогіі пэўнай мовы, параўнання і супастаўлення яе адзінак з адзінкамі іншых моў неабходна распрацаваць мадэль лінгвакультуралагічнага каменціравання фразеалагізма на аснове выдзялення макракампанентаў яго значэння (дэнататыўнага, граматычнага, ацэначнага, матывацыйнага, эмацыйнага і стылістычнага) з яе далейшай практычнай рэалізацыяй у мэтах ажыццяўлення працэсу ўспрымання і ўзнаўлення ФА і выяўлення пластоў культуры (архетыпы, старажытная міфалогія, біблейскі пласт, фальклор, мастацка-літаратурныя тэксты), кодаў культуры (антропны, саматычны, зааморфны, раслінны, прыродны, артэфактна-рэчавы, часавы, прасторавы, колькасны і інш.).

Такім чынам, фразеалогія і яе адзінкі дазваляюць выявіць, як фарміруюцца і функцыянуюць веды чалавека пра свет, яны дапамагаюць адказаць на галоўныя пытанні кагніталогіі: як арганізавана свядомасць чалавека, як чалавек пазнае свет, якія звесткі пра свет становяцца ведамі. Вывучэнне адзінак фразеалогіі ў кожнай асобнай мове і асабліва пры іх супастаўленні з фразеалагізмамі іншых моў ілюструе і аргументавана выяўляе той неабвержны факт, што яны з'яўляюцца, па-першае, прадметам культуры, адным з яе складнікаў; па-другое, спосабам існавання культуры кожнага народа; па-трэцяе, сродкам вывучэння гэтай культуры. Апошняе асабліва важным з'яўляецца для арганізацыі вывучэння фразеалогіі, паколькі менавіта фразеалагізмы выступаюць адным з самых дзейсных сродкаў фарміравання культурна-моўнай кампетэнцыі іх носьбітаў.

Знаёмства і вывучэнне ФА кожнай мовы з выкарыстаннем лінгвакультуралагічнага каментарыю развівае ўменні дэшыфраваць і інтэрпрэтаваць вобразную аснову ФА ў тэрмінах культуры, суадносіць канкрэтныя моўныя факты з канцэптуальнай мадэллю каштоўнаснай карціны свету. Акрамя таго, такі падыход да вывучэння ФА, бясспрэчна,

спряє запамінанню і больш актыўнаму іх засваенню, а таксама дыферэнцырааванаму выкарыстанню ў залежнасці ад мэт і ўмоў зносін, г.зн. выяўляе цесную сувязь культурна-моўнай і камунікацыйнай кампетэнцыі.

ЛИТЕРАТУРА

1. Воркачев, С.Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация: истоки и цели / С.Г. Воркачев // Филологические науки. – 2005.– № 4. – С. 76–83.
2. Телия, В.Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов (от мировидения к миропониманию) / В.Н. Телия // Славянское языкознание. XI Межд. съезд славистов. Доклады российской делегации: сб. докл.– М., 1993. – С. 302–314.
3. Гудков, Д.Б. Телесный код русской культуры: материалы к словарю / Д.Б. Гудков, М.Л. Ковшова. – М., 2007.
4. Черданцева, Т.З. Идиоматика и культура / Т.З. Черданцева // Вопросы языкознания. – 1996. – № 1. – С. 58–69.

Безкорвайная Л.С., Штыленко В.Е., Штыленко Е.Л.

ХНАДУ (Харьков)

ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В СВЯЗИ С ВЫБОРОМ ЯЗЫКА ОБУЧЕНИЯ (РУССКИЙ ЯЗЫК КАК ВТОРОЙ ИНОСТРАННЫЙ)

В качестве языка обучения иностранных граждан в вузах Украины в последнее десятилетие стал активно использоваться не только русский, но и украинский и английский языки.

Украинский язык в качестве языка обучения иностранцев применяется преимущественно на территории западных областей Украины, а именно в Ивано-Франковской, Львовской и Тернопольской областях, где сосредоточены наиболее радикально настроенные по отношению к проблеме сосуществования русского и украинского языков силы. Однако даже в этих областях наряду с украинским в качестве языка обучения иностранных студентов используется и русский. Уже только по

БДЭУ Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт. Бібліятэка.

БГЭУ Белорусский государственный экономический университет. Библиотека.

BSEU Belarus State Economic University. Library.

<http://www.bseu.by>

elib@bseu.by